

Chefsjustitieombudsmannen
Elisabeth Rynning

Kritik mot Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden i Borås stad för att ha begärt granskning av en skoltidning i strid med tryckfrihetsförordningens censurförbud

Beslutet i korthet: I en anmälan till JO uppgavs bl.a. att skolledningen för en gymnasieskola i Borås hade krävt att få förhandsgranska en skoltidning före utgivning. Anmälaren ifrågasatte om agerandet är förenligt med tryckfrihetsförordningen.

I beslutet konstaterar chefsJO att utredningen inte klargör om skolledningen verkligen genomfört någon förhandsgranskning av skoltidningen. ChefsJO finner vidare att det inte framgår att skolledningen har hindrat utgivning, tryckning eller spridning av tidningen. ChefsJO gör emellertid bedömningen att skolledningen, redan genom att begära att få förhandsgranska tidningen, har påbörjat ett agerande som inte är förenligt med censurförbudet och tryckfrihetsförordningen.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på Borås stad, Sven Eriksonsgymnasiet och gymnasiechefen BB. Han uppgav att det kommit fram uppgifter om att skolledningen på Sven Eriksonsgymnasiet hade krävt att få förhandsgranska elevtidningen Vårflamman före utgivning och att elevernas tryckfrihet därmed hade kränkts.

AA framförde bl.a. följande:

På Sven Eriksonsgymnasiet framställer eleverna årligen tidningen Vårflamman. Tidningen trycks och pliktexemplar levereras enligt lag. I det senaste numret som kom ut 2018 angavs det att Elevkåren Teknis Borås var ansvarig utgivare för tidningen. – Under hösten 2018 genomförde Borås stad en kartläggning av föreningslivet på bl.a. Sven Eriksonsgymnasiet. Av en rapport som redovisade resultatet av kartläggningen framgick att intervjuade personer bl.a. hade uppgett att gymnasiechefen skulle godkänna innehållet i tidningen Vårflamman innan den publicerades. – I en artikel i Borås Tidning den 1 december 2018 uppgav gymnasiechefen BB att skolans ledning krävde att få förhandsgranska Vårflamman.

Utredning

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden i Borås stad uppmanades att yttra sig över det som AA framförde i sin anmälan. Av yttrandet skulle det framgå hur skolledningens agerande förhållit sig till bl.a. 1 kap. 8 § tryckfrihetsförordningen, TF, i dess lydelse från den 1 januari 2019.

Nämnden beslutade den 29 april 2019 att lämna följande yttrande:

Bakgrund

På Sven Eriksonsgymnasiet har det sedan många år tillbaka funnits olika elevföreningar. Varje vårtermin i samband med valborgsmässofirandet utges av Elevkåren på Sven Eriksonsgymnasiet tidningen "*Vårflamman*".

Vid Skolinspektionens tillsyn på Sven Eriksonsgymnasiet 2013 uppmärksammades att det finns inslag i elevkårens verksamhet som inte överensstämmer med skolans värdegrund. Skolinspektionen skriver att

exkluderande sammanslutningar där vissa elever "väljs ut" och andra elever "väljs bort", samt föreningar vars verksamhet kan uppfattas som sexistisk och kränkande, indikerar en grundsyn att alla människor inte är lika mycket värda vilket inte är förenligt med den värdegrund som uttrycks i skollag och läroplan.

Ett exempel på vad Skolinspektionen tar upp i sin rapport (Dnr 43-2012:5404) är att Elevkårens tidning "*Vårflamman*" har teckningar av avklädda flickor.

Sedan Skolinspektionens tillsyn har flera åtgärder vidtagits på Sven Eriksonsgymnasiet. Bland annat har likabehandlingsplanen uppdaterats och diskuterats i klassråd och programråd, förstelärarna har haft i sitt uppdrag att driva utvecklingen i värdegrundsarbetet och en jämställdhetsutbildning genomfördes med personalen. Andra åtgärder som vidtagits är att skolledningen bett om att få granska tidningen "*Vårflammans*" innehåll före utgivning med hänvisning till skolhuvudmannens skyldighet att enligt Skollagens 6 kap. 10 § uppfylla skyldigheten att utreda omständigheter avseende kränkande behandling i samband med verksamheten och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra kränkande behandling.

Agerande i förhållande till Tryckfrihetsförordningen

Tryckfriheten ger alla som vill rätt att sprida vilken information man vill i tryckt form så länge lagen följs. Tryckfrihetsförordningen reglerar rätten att uttrycka sig fritt men ska också verka för att skydda mot förtal och kränkningar.

Tryckfrihetsförordningens 1 kap 8 § behandlar censurförbud och förbud mot andra hindrande åtgärder. Där framgår att det inte är tillåtet för en myndighet att, på grund av skriftens innehåll, hindra tryckning eller utgivning av en skrift, om åtgärden inte har stöd i Tryckfrihetsförordningen.

Tryckfrihetsförordningens 7 kap 3-4 § behandlar frågor som rör förtal och förolämpning vilka är att anse som tryckfrihetsbrott. Tidningen "*Vårflamman*" har utgivits under en lång rad år med ett innehåll som varit präglad av inslag som är att anse som kränkande och förolämpande. Med hänvisning till Tryckfrihetsförordningens 7 kap 3-4 § samt Skollagens 6 kap 10 § har skolledningen vid Sven Eriksonsgymnasiet agerat i förebyggande syfte genom att be om att få granska tidningens innehåll i förväg. Syftet med granskningen har varit att försäkra sig om att ingen elev på skolan riskerar att bli kränkt.

Berörda befattningshavares synpunkter

BB, gymnasiechef Sven Eriksonsgymnasiet i Borås:

Då *"Vårflamman"* har sitt redaktionskontor på Sven Eriksonsgymnasiet och tidningens innehåll produceras under eller i anslutning till skolförlagd tid, har ledningen för Sven Eriksonsgymnasiet begärt att få granska tidningens innehåll före utgivning. Syftet har varit att förhindra att tidningens innehåll ska uppfattas som kränkande. Skolledningens uppfattning är att dess agerande har stöd i såväl Skollagens 6 kap. 10 § som Tryckfrihetsförordning 1 kap. 8 § samt 7 kap. 3-4 §.

Gymnasie- och utbildningsnämndens bedömning

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden bedömer att tjänstepersonerna i Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen inte har agerat i strid med Tryckfrihetsförordningen. Visserligen uttrycker Tryckfrihetsförordningens 1 kap. 8 § att det är förbjudet att censurera eller hindra tryckning eller utgivning av en skrift, men Tryckfrihetsförordningen reglerar också, i 7 kap 3-4 § skyddet mot förtal och kränkning. Med hänsyn till att tidningen ges ut i samband med Kortege, där de ingående fordonen i nämnda Kortege byggs av elever på skolan, där fordonen byggs på skolans område och där såväl eleverna som allmänheten uppfattar att det är skolan som har det yttersta ansvaret för aktiviteterna, anser nämnden att den har ett ansvar för att elever inte kränks eller förtalas genom dessa aktiviteter, där bl a *"Vårflamman"* ingår. Nämnden anser således att tjänstepersonerna agerat på ett sätt som inte strider mot Tryckfrihetsförordningens regler.

AA kommenterade nämndens yttrande och uppgav bl.a. att skolledningen även under våren 2020 hade krävt att få förhandsgranska *Vårflamman*.

Rättslig reglering

Enligt 2 kap. 1 § första stycket 1 regeringsformen, RF, är varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet. Med yttrandefrihet avses frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor.

Av 1 kap. 1 § TF framgår bl.a. följande: Tryckfriheten syftar till att säkerställa ett fritt meningsutbyte, en fri och allsidig upplysning och ett fritt konstnärligt skapande. Tryckfriheten innebär en frihet för var och en att i tryckt skrift uttrycka tankar, åsikter och känslor samt att offentliggöra allmänna handlingar och i övrigt lämna uppgifter i vilket ämne som helst. Tryckfriheten innebär också en rätt för var och en att ge ut skrifter utan att en myndighet eller ett annat allmänt organ hindrar det i förväg. Åtal för en skrifts innehåll får väckas först efter det att den har getts ut och då vid en domstol. För tryckfriheten får inga andra begränsningar finnas än de som följer av denna grundlag.

I 1 kap. 8 § första stycket TF regleras det s.k. censurförbudet. Där anges att en skrift inte får granskas av en myndighet eller ett annat allmänt organ före tryckningen. Förbud mot tryckning får inte förekomma. I andra stycket anges att det inte heller är tillåtet för en myndighet eller ett annat allmänt organ att, på grund av skriftens innehåll, hindra tryckning eller utgivning av en skrift, om åtgärden inte har stöd i denna grundlag. Detsamma gäller i fråga om hinder mot spridning av en skrift bland allmänheten.

I 7 kap. 3 – 4 §§ TF regleras tryckfrihetsbrotten förtal respektive förolämpning. Enligt 7 kap. 1 § TF ska de gärningarna anses vara tryckfrihetsbrott om de begås i en tryckt skrift och är straffbara enligt lag. I 8 – 9 kap. TF finns särskilda regler om ansvar för tryckfrihetsbrott samt om tillsyn och åtal.

Bedömning

Såvitt framgår av utredningen är Vårflamman en sådan tryckt skrift som omfattas av bestämmelserna i TF. Tidningen har sitt redaktionskontor på Sven Eriksonsgymnasiet, och dess innehåll produceras under eller i anslutning till skolförlagd tid. Skolan eller skolledningen är emellertid inte ansvarig utgivare, utan det är Elevkåren Teknis Borås.

Nämnden har i sitt yttrande till JO bekräftat att skolledningen har begärt att få förhandsgranska Vårflamman före utgivning men inte ansett att det strider mot TF. Enligt nämnden har Vårflamman under en lång rad av år utgivits med ett innehåll som har präglats av kränkande och förolämpande inslag. Syftet med skolledningens begäran om förhandsgranskning var, enligt nämnden, att försäkra sig om att ingen elev på skolan skulle bli kränkt eller förolämpad. Nämnden har i detta sammanhang hänvisat till att Vårflamman är en del i de aktiviteter som bedrivs på skolan och att nämnden som skolhuvudman har ett ansvar enligt skollagen för att motverka kränkande behandling. Nämnden har också hänvisat till TF:s regler om tryckfrihetsbrotten förtal och förolämpning.

Det är för mig självklart att man från nämndens och skolledningens sida inte ska acceptera kränkande behandling inom skolans verksamhet. Som huvudman har nämnden också en skyldighet enligt skollagen (2010:800) att vidta åtgärder för att påverka bl.a. de värderingar som råder på skolan. De åtgärder som vidtas får dock inte strida mot lag (jfr mitt beslut denna dag i dnr 5922-2018 m.fl.).

Ett av huvudsyftena med tryckfriheten är att en skrift alltid ska kunna offentliggöras före ett eventuellt ingripande mot dess innehåll. TF har därför konstruerats så att åtgärder med anledning av innehållet i en skrift får vidtas först i efterhand. Censurförbudet i TF är således undantagslöst.

Den som företräder det allmänna har ett särskilt ansvar för att upprätthålla vår grundlagsskyddade tryckfrihet. I detta ligger att stor försiktighet måste visas när företrädare för det allmänna överväger att vidta åtgärder med anledning av vad som ska eller har publicerats i sådana medier som skyddas av TF.

Utredningen klargör inte om skolledningen verkligen genomfört någon förhandsgranskning av Vårflamman. Det framgår inte heller att skolledningen har hindrat utgivning, tryckning eller spridning av tidningen. Företrädare för en myndighet ska emellertid inte ta initiativ till åtgärder som det inte finns laglig grund för. Redan genom att begära att få förhandsgranska Vårflamman har skolledningen påbörjat ett agerande som inte är förenligt med censurförbudet och TF. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden förtjänar därför kritik.

Vad som i övrigt har framkommit föranleder inget yttrande eller uttalande från min sida.

Ärendet avslutas.